

İspanya modeli ve Kürt sorunu

“Hemen yarın İngiliz ordusunu defedip Dublin Kalesi’ne yeşil bayrağı çekseniz bile, sosyalist bir cumhuriyet kurmadıkça, tüm çabalarınız boşa gidecektir. Ve İngiltere toprak sahipleri, kapitalistleri ve ticari kurumlarıyla size hükmetmeye devam edecektir.”

James Connolly(1)

18-19 Aralık 2010 tarihinde toplanan Demokratik Toplum Kongresi’ne sunulan özerklik modeli taslağı, bir yandan devlet ve hükümetin çeşitli kanatlarında şiddetli bir tepkiye yol açtı, diğer yandan ise yeniden “İspanya modeli” tartışmalarını alevlendirmiş oldu. Kamuoyunda özerklik taslağının en netameli başlığı, “Özerk Kürdistan” önermesiydi. Gerek Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) ve gerek Kürt hareketinin diğer bileşenleri öneriyi Kürtleri de kapsayan, fakat daha geniş bir Türkiye projesi olarak sunmaktalar. Aslına bakılırsa, AKP hükümetinin “Kürt açılımı” yönelişiyle bir kez daha alevlenen bu tartışmanın, Kürt hareketinin taleplerinin geride kalan 10 yıl boyunca geçirdiği evrimle sıkı sıkıya ilişkili olduğu aşikâr.

Özerklik arayışını uluslararası kamuoyuna deklare eden ise, İspanya’nın *El Mundo* gazetesine konuşan KCK Yürütme Konseyi başkanı Murat Karayılan oldu. Karayılan, bölgesel otonomi alanında aradıkları modelin İspanya modeli olduğunu belirtiyordu. İspanyol anayasasını incelediklerini ifade eden Karayılan, farklı bölgelere değişen derecelerde otonomi verildiğine dikkat çekiyor, “yerel hükümetlerin merkezi hükümetle uyum içinde olduğu, kendi polis gücü ve parlamentosunun olduğu bir ülkenin takip edilecek model” olduğunu vurguluyordu.

Abdullah Öcalan yaklaşık 10 yıldır ısrarla Kürt hareketinin bir devlet kurma talebinden vaz geçmiş olduğunu vurgulamakta. Türkiye’deki duruşmalarından

itibaren geliştirdiği “demokratik cumhuriyet” projesi, önce demokratik konfederalizme ve ardından demokratik özerklik arayışına evrildi ve dahası Kürt hareketinin başlıca bileşenlerince temel bir talep/yöneliş olarak benimsendi. Söz konusu üç şiar arasında dönemin siyasi basınç ve ihtiyaçlarına dair bir dizi fark göze çarpsa da, her üç önermenin de ardışık bir siyasal eksene sahip olduğunu görmek mümkün: Kürt hareketi öncelikle mevcut merkezi devlet yapısını ademi merkezietçi bir tarzla aşabilmeyi umuyor, dahası bu çizginin yaygınlaşmasıyla Kürt halkının parçalı bir halde yaşamakta olduğu diğer ülkelerdeki baskı rejimlerinin de dönüştürülebileceğini ileri sürüyor. Bölgede mevcut ulus devlet modelleri nedeniyle birbirinden uzaklaştırılmış Kürt kitlelerin maruz kaldıkları asimilasyoncu politikaların son bulmasının yegâne yolu buradan geçmekte. İkinci nokta, bölgesel otonomi kurumları aracılığıyla Kürt halkının kendi kendini yönetmesi. Üçüncü noka, Kürtçe eğitim hakkının tanınması ve gelişmesine yönelik. Dördüncü nokta ise, neoliberalizmin özellikle Kürt illerinde yol açtığı ekonomik sefaletin etkilerinin hafifletilmesine yönelik bir dizi ekonomik tedbirin hayata geçirilmesi.

Kürt sorununun çözümüne yönelik olarak “İspanya modeli” önerisini destekleyenlerin, Kürt ulusal hareketinden, TÜSİAD çevrelerine ve bir dizi sol liberal kesime dek yaygın bir profil çizdiği aşikâr. Bu kadar hassas bir konuda, farklı politik metotlara sahip olması beklenen bu kesimlerin, İspanya’da ulusal sorunun geçirdiği evrime ilişkin olarak son derece izlenimci bir ortak paydaya sahip oldukları söylenebilir. Bu izlenimci yaklaşımın başlıca vurgusu, İspanya’da demokratik taleplerle seferber olan kitlelerin baskıcı, çağın gereklerine yanıt vermekten uzak, hantal, bürokratik ve merkezietçi bir rejimi alaşağı etmiş olduğu, sivil toplum örgütlerinin belirleyici bir rol üstlendiği çok sesli, örnek bir Avrupa demokrasisi tesis ederek ve ancak bu sayede ulusal demokratik sorunun çözümünde tatmin edici kazanımlar sağlandığı var sayımına dayanmaktadır. Böylelikle özel mülkiyet sorunu ve ayrılma hakkı bu tartışmalardan buharlaştırılmış olacaktır.

İspanya’da Ulusal Sorun; Tarihsel Kökler

16. yüzyılın ilk çeyreğinde İspanya, Avrupa’da tek bir devlet çatısı altında biçimsel

birliđini tamamlamıř bařlıca űlkelerden biri konumuna eriřmiř gűzűkse de, gerçekte tek bir ulus yaratmayı asla bařaramadı. 19. yűzyıl boyunca gűndeme gelen sayısız kitle hareketi ve ayaklanmalara karřın, İřpanyol burjuvazisi bařta tarım reformu ve ulusal birlik olmak űzere bir dizi acil demokratik gűrevi űstlenme ve bűylelikle aristokrasiyi yenilgiye uđratacak modern bir burjuva devletin inřasını gerçeleřtirmede yetersiz kalacaktı.

Dođuřtan yozlařmıř ve zayıf İřpanyol burjuvazisinin, proletaryanın elde ettiđi ilerlemeler ve yoksul kűylű ayaklanmalarının yarattıđı dehřetle belirlenen bu kořullar altında bűyűk toprak sahipleri ve monarřiye boyun eđmesi, devrimci bir sınıf olarak kaçınilmaz sınırlarını belirleyecektir.

19. yűzyılın sonunda temelde bir tarım űlkesi konumundaki űlke, 20. yűzyılın bařında tűm eski kolonilerini kaybetmiř, bizzat kendisi yabancı sermaye tarafından kolonileřtirilmiř olarak bir yandan ađırlıkla tarımsal ve geri ekonomik dűzeyle, diđer yandan űzellikle Bask űlkesi ve Katalonya merkezli ve yabancı sermaye ađırlıklı gűçlű endűstriyel iliřkilerin bileřiminden oluřan bir deneyimi yařamaya bařlar. Bu haliyle űlke, Troçki'nin geliřtirdiđi "eřitsiz ve bileřik geliřme yasasının" belirgin bir prototipi gűrűnűműndedir.

Gűneyde ve merkezde geri kalmıř tarım ađırlıklı ekonomik iliřkiler, Bask űlkesi ve Katalonya'da yođunlařan, geliřkin endűstri iliřkileriyle iç içe geçerken, bu eřitsiz ve bileřik seyir, sűz konusu endűstriyel iliřkilerin ađırlıklı olduđu bűlgelerde bir yandan ulusal uyanıřın, diđer yandan ise ciddi oranda bir proleter yođunlařmasının kapılarını aralar.

űlkenin gűneyindeki lâtifundialarda(2) toprak sahibi azınlık iřlenebilir arazilerin űçte ikisini elinde bulundurmakta ve bir milyon civarındaki topraksız kűylűyű ancak hayatta kalmaya yetecek sefalet kořullarında çalıřtırmaktadır. űyle ki, toprak reformu ve iç pazarın canlandırılması, kapitalist űretim iliřkilerinin geliřmesi için hayati bir faktűr teřkil etmesinin yanı sıra, űlkede liberal burjuva demokrasisinin geliřmesi açasından da belirleyici űneme sahiptir.

Bask ülkesi ve Katalonya'da kapitalizmin süratli gelişimi bu topraklardaki burjuvazinin sınıf bilincinin paralel bir şekilde ilerlemesini beraberinde getirecektir. Söz konusu burjuvaziler temel olarak, elektrik enerjisi, tekstil, denizcilik, kimya endüstrisi ve yabancı şirketlerle -özellikle İngiliz- ortak işletilen madenlerden ve demiryollarından zenginleşmeye başlarlar.

İspanyol merkezi burjuvazisinin 19. yüzyıl sonlarında tüm kolonilerini yitirmesiyle başlayan bunalıma, Bask ve Katalan burjuvazilerinin aynı dönemde kaydettikleri ekonomik ilerlemelerin eşlik etmesi, beraberinde kaçınılmaz politik çatışmaları gündeme getirecektir. O döneme dek ağırlıklı bölgedeki aristokrasinin temsilcileriyle ilişkili Bask büyük burjuvazisi, bölgedeki çıkarlarını kollamak için hızla erimekte olan Bask küçük burjuvazisinin huzursuz kaynaşmasından da yararlanarak 1895 yılında PNV'yi (Bask Milliyetçi Partisi) kurarak Katolik muhafazakarlığı öne çıkartan merkezi bir politik aparata kavuşur.

Diğer yandan Katalonya'daki gelişmeler bir dizi belirgin farkı içerir. 19. yüzyılda süratle gelişen Katalan milliyetçi akımlarını belirleyen faktör, merkezi burjuvaziyle yürütülen açık işbirliğine dayanmaktadır. *Lliga Catalana* (Katalan Birliği) bu güçleri bir araya toplayan ilk ses getirici girişimdir. Ne var ki, merkez güçlerin Katalan burjuvazisinin ekonomik çıkarlarını koruyabilmesindeki belirleyici önemi nedeniyle Katalan ulusçuluğu daha doğuştan iki eğilime bölünür. Katalan büyük burjuvazisi, yaygınlaşan sınıf mücadeleleri karşısında sistematik olarak merkezi hükümeti destekleyecek, bunun en gerici örneklerini, Primo de Rivera'nın işçi düşmanı darbe girişiminde(3) ve cumhuriyetçiliğe karşı Monarşiye sunduğu ittifakla gösterecektir.

Buna karşılık Katalan küçük burjuvazisi, köylülük ve özellikle emekçi yığınlarda daha halkçı, "sol" bir söylem geliştirecektir. Öte yandan Bask burjuvazisi Rivera'nın dikta hükümetine katılmasa da gerçekte bu diktanın politikalarından en karlı çıkan kesimlerden olur.

Bask (Bask dilinde Euskadi), Katalan ve daha küçük bir ölçekte Galiçya burjuva milliyetçiliğinin, merkezî burjuvazi ve devlet karşısında ve Latin Amerika'da 19.

yüzyıl boyunca gündeme gelen bağımsızlık savaşları ve cumhuriyet ve monarşi yanlıları karşısındaki politik tutumları son derece öğretici örnekler içerse de, bu bir başka yazının konusunu oluşturmaktalar. Söz konusu burjuvazilerin, sömürgelerini 1892 yılından itibaren tek tek kaybederek muazzam bir yıkıma uğrayan İspanya'nın I. Dünya Savaşında tarafsız kalarak her iki savaş kampıyla da geniş bir ticaret yapma olanağına kavuşmasından fazlasıyla nemalandığı açıktır.

Gerek Bask, gerekse Katalan burjuvasinin geliştirdiği milliyetçi söylemin belirgin özelliği, en azından kârlı ticaret koşulları sürdüğü sürece, İspanyol oligarşisiyle birlikte derin bir sömürü ve şiddet döngüsüne mahkûm ettikleri emekçi yığınları mevcut sistemin deli gömleğine hapsetme arayışıdır. Bu nedenle keskin bağımsızlıkçı söylemlerin yoğun bir biçimde gündeme geldiği anlarda dahi, her iki burjuvazinin de İspanyol devletinden tam bağımsızlaşma girişimlerine tanık olunmaz.

Modern Katalan ulusçuluğunun başlıca kurucularından Prat de la Riba'nın sözleri sanki bu savımızı özetler gibidir; *“Katalanlar, ne ayrılıkçıdır ne de ayrılıkçı olacaklardır; yeter ki, Katalonya İspanya içinde mutlu olsun...”*

Bu dönem diyalektik bir çelişkinin açığa çıktığı bir aşamayı temsil eder, zira İspanyol, Bask ve Katalan burjuvazilerinin çıkarları, ezilen yığınlar karşısında ortaklaşmış ve fakat devlet pastasından dilim kapma mücadelesi -vergi oranları, vergiden muafiyet, dış ticaret ve yürütme erki üzerinde denetim-, yani bölüşüm sorunu, aynı sektörleri çatışmalı bir pozisyonun içine sürüklemiştir. Bu diyalektik çelişki İspanya'da ulusal sorun tartışmalarına damgasını vuracak ve varlığını değişik görüntüler altında günümüze dek sürdürecektir.

Bask ve Katalan burjuvazilerin milliyetçi ufuklarının sınanacağı asıl tarihsel kesit, 1931 ve 37 yıllarını kapsayan devrimci süreç olur. Bu büyük devrimci kalkışmalar döneminde Bask, Katalan ve Galiçya burjuvazileriyle ittifak kuran ve halk cephesi politikalarıyla proletaryanın özel mülkiyeti ilga etmesini engellemek için garantör görevi üstlenen Stalinizmin, burjuvazinin bu “ilerici sektörleriyle” geliştirdiği ayrıcalıklı ilişki, üzerinde durmayı ayrıca hak etmektedir. Stalinizmin ve burjuva

liberalizmin İspanyol iç savaşı ve cumhuriyet deneyimine ilişkin yarattığı tüm yanılsamalara karşın tarih farklı bir seyir izler. Bu anlamda İngiltere ile geliştirilen ticari ilişkilerin de yardımıyla iyice serpilmiş durumdaki Bask burjuvazisinin gerici karakterinin en açık örneklerinden biri iç savaşın ortalarında tek kurşun dahi atmadan Bilbao'yu ve San Sebastian'ı Franco'nun faşist güçlerine teslim etmelerinde gözlenebilir. O ana dek destekçisi oldukları cumhuriyete ihanet etmelerinin başlıca nedeni, faşist güçlerin tüm İspanya kapitalizmi açısından hayati önem taşıyan ve bu iki büyük sanayi kentinde yoğunlaşmış durumdaki ağır sanayi kuruluşlarını imha etmeyeceklerini garanti etmeleriyle varılan gizli bir anlaşmadır. Katalan burjuvazisi ve *Generalitat*(4) hükümeti ise proletarya devriminin yoğunlaştığı Katalonya'da merkezîyetçi İspanyol cumhuriyetinin temsilciliğini üstlenerek ve özellikle, 1937 ayaklanmasını(5) bastırarak sinik ve gerici yüzünü gösterir.

Öte yandan bu büyük devrimci süreç boyunca mevcut işçi partilerinin ne işçi sınıfının burjuvazinin tüm kesimlerinden politik bağımsızlığı, ne de ulusların kendi kaderini tayin hakkı konusunda berrak bir tutum takınmış olduğu ileri sürülebilir. Çarpıcı bir örnek Fas'a otonomi sorunudur.(6) Burjuva cumhuriyetçi kesimler ve sol güçler, faşist hareketin cumhuriyet rejimine karşı ayaklanma üssü olarak kullandıkları bu İspanyol sömürgesine daha ilk andan itibaren bağımsızlık tanımayı reddederek hem ulusal sorun karşısında burjuva milliyetçiliğinin sınırlarını açık bir biçimde ortaya koymuş, hem de faşistlerin tahminlerin ötesinde bir süratle ilerleyerek cumhuriyetin mezarını kazmasına olanak sağlamışlardır.

İspanya'da sınıf mücadelesinin hedefleriyle, köklü ulusal kurtuluş mücadeleleri arasında programatik bir ilişkinin kurulamamış olmasıyla boşalan alan, propagandif anlamda son derece radikal bir söylem geliştirmiş olan ve fakat uluslararası pazarlardaki keskin rekabet koşullarında kesin bir biçimde İspanyol merkezî devletinin korumasına ve lojistik desteğine muhtaç durumdaki Bask ve Katalan burjuva milliyetçi önderlikleri tarafından doldurulacaktır.

Ulusal Sorunda İkinci Perde; Faşizm ve Geçiş Dönemi

İç savaş koşullarına yol açan İspanyol devrimi, bizzat cumhuriyet rejimi tarafından kapitalist mülkiyetin etkin merkezlerine dokunulmasına yol açmadan durdurulmuş oldu. Devrimci kazanımları ellerinden alınan İspanyol işçi sınıfı, köylüler ve Bask ve Katalan ulusundan emekçiler açısından yeni ve merkezietçi burjuva cumhuriyeti ile monarşistlerin ve falanjistlerin önerdiği rejim arasında temelde bir fark kalmamıştı. Burjuva cumhuriyet ve halk cephesi, devrimle birlikte savaş alanlarını da altın tepside general Franco'ya teslim edecekti.

Franco rejimi ilk andan itibaren sınıf mücadelesine ait tüm kurumlarla birlikte ulusal demokratik hakları da imha eden merkezietçi bir şiddet rejimi olarak kendini inşa etti. Şüphesiz bu durumun ilk adımları Bask ülkesi, Katalonya ve Galiçya'ya cumhuriyetle birlikte tanınan sınırlı otonominin ilga edilmesiyle atılacaktı. Söz konusu şiddet rejiminin ezilen uluslara yönelik uyguladığı terör, en az işçi sınıfı üzerinde uygulananki kadar dehşetliydi. Yeni rejimin sağlamlaşmasıyla birlikte bu uluslara ait tüm kültürel, folklorik ve dilsel öğeler, bu öğeleri sahiplenen örgütlenmelerle birlikte yasaklanacak, bu yasakların çarpıcı bir sonucu olarak örneğin Bask ülkesinde cumhuriyet döneminde yaklaşık bir milyon civarında Baskça konuşan insan bulunmasına karşın 1954 yılına gelindiğinde bu oran yaklaşık 520 bin düzeyine inecekti.

Bu noktada ikinci bir politik gelişmeyi de hatırlamak yararlı olacaktır. Falanj partisinde merkezileşen burjuvazi, kilise ve büyük toprak sahipleri blokunun ve Franco rejiminin İberya yarımadasındaki işçi sınıfı üzerindeki baskısının ve sefaletin yoğunlaşmasıyla, başta Bilbao ve Barselona olmak üzere ulusal mücadelenin en yoğunlaşmış olduğu sanayi kentlerine akın eden göçmen İspanyol işçileri adım adım rejime karşı yürütülen mücadelede ulusal demokratik hakları da sahiplenme eğilimine yönelir. Rejim tarafından ezilen uluslara yönelik ulusal demokratik talepler giderek işçi hareketinin düşünce, toplanma ve örgütlenme özgürlüğü istemleriyle birleşerek, yalnızca Franco rejimi için değil, ama aynı zamanda bizzat burjuva devletin varlığına yönelik ciddi bir tehdit içerecek boyutlar kazanır.

İspanyol işçi sınıfı, faşizm karşısında uğradığı yıkımın ardından 1950'li yıllarla birlikte uyanışa geçer. Bir yandan tüm ülke genelinde gizlilik koşullarında İşçi

Komisyonları (CC.OO.) inşa edilmiş, diğer yandan işçi hareketine ve yükselen grevlere paralel olarak Bask ülkesi ve Katalonya'da Franco tarafından tüm tarihsel hakları ve dilleri inkâr edilerek baskı altına alınmış halkların başını çektiği güçlü bir ulusal hareket açığa çıkmıştır.

İspanya politik tarihinde "geçiş dönemi" olarak adlandırılan süreci hazırlayan koşulların başında, Bask ülkesinde ve Katalonya'da daha iyi yaşam şartları istemiyle başlayıp politik tutsaklara af talebiyle bütünleşen ve süratle ülkenin diğer bölgelerine yayılan bir kitle seferberliği ve grevler dalgası gelmektedir. 70'li yılların başına gelindiğinde, ulusal demokratik taleplerle işçi sınıfının toplumsal kurtuluş taleplerinin büyük ölçüde bütünleşmiş olduğu ve Franco'nun merkeziyetçi politikasını iyiden iyiye tehdit eden bir politik atmosfer söz konusudur. İspanyol sömürgesi Sahra'nın Fas'ın eline geçmesi Franco rejiminin kaçınılmaz çözülüşünü hazırlar.

Geçiş Döneminde Ulusal Sorun

General Franco'nun 1975 yılında ölümüyle ilk kez PSOE(7) hükümetinin kurulduğu ve kısaca "geçiş dönemi"(8) olarak adlandırılan süreç temelinde, yeni monarşik rejimin Franco'nun emriyle işbaşına geçirilen bir kral ve onun kurumlarının iskeletini korumakla yükümlü bir rejimle sağlamaştırılmasından başka bir şey değildi.

İşçi sınıfı ve halkların köklü bir demokratik yeniden inşa doğrultusundaki heyecanı, hakiki bir işçi devriminin gerçekleşemediği koşullarda, diktatörlüğün mirasçısı durumundaki rejimin meşrulaştırılmasına çabalayan güçlü politik ve sendikal aygıtların ağırlığı altında paramparça oldu. Frankoculuğun suçları, işbirlikçi parlamenter solun önderlerinin suskunluğu altında halının altına süpürüldü. Yargıçlar, sistematik baskının ve işkencenin sorumlusu polisler, mevkilerini korudu. Monarşi sorgulanamadı ve cumhuriyetin gerekliliği olgusu sol açısından bir tabuya dönüştü.(9)

Gerçekte, işçi sınıfının ve ezilen ulusların taleplerinin bütünleşmesiyle yükselen bu büyük devrimci dalgalanmanın ilk ürünü, merkezîyetçi rejimin kitlelere dayattığı yeni merkezi monarşik yapının fiilen kabul edilmemesiydi. Ne var ki, Stalinist PCE(10) ve sosyal demokrat PSOE önderlikleri merkezî rejimin kitleler nezdinde meşrulaştırılarak kabul görmesine yönelik bir ihanet çizgisini adım adım hayata geçirdiler.

Bu süreci belirleyen Anayasa metni, 6 Aralık 1978 tarihinde referanduma sunulduğunda, PSOE, PCE, CCOO ve UGT(11) anayasaya evet çağrısı yapmalarına karşın, halkın %33'ü çekimser oy kullandı ve bu nedenle "evetler" (15,7 milyon) tüm nüfus içinde % 58'lik bir oy oranına ulaştı, "hayırlar" (1.4 milyon) ise % 8'lik bir oy oranına tekabül etmekteydi. Bask ülkesinde "evetler" oyların % 50'sine ulaşmamıştı. Monarşi sürecin başında ciddi şekilde sorgulanmakta ve meşruiyet kriziyle karşı karşıya kalmaktaydı

Bu karşıdevrimci önderliklerin rejimi restore etmeye dönük çizgilerinin başarıya ulaştığı oranda, işçi sınıfı ve İspanyol devleti topraklarında yaşayan halkların taleplerine ihanet edildi, monarşinin talepleri benimsendi, devrimci süreç nihai hedeflerine ulaşmadan rejim sağlamlaştırıldı. Baskı altındaki ulusların ve halkların demokratik sorunları reddedildi, monarşinin, toprak ağalarının ve bankaların işçi sınıfı ve yoksul köylülük üzerindeki ayrıcalıkları garanti altına alınmış oldu.

Anayasa Tartışmaları ve Ulusal Sorun

Geçiş döneminde ulusal sorunun kilit önem arz ettiği en önemli alan anayasa tartışmaları oldu. Franco'nun varisi sıfatıyla ülke yönetimini üstlenen kral Juan Carlos'un monarşi rejimini yığınlara kabul ettirebilmek kadar, politik ve ekonomik merkezileşmeyi garanti altına alabilecek güvenilir bir burjuva partisinin yaratılması yeni rejimin ilk ciddi sınavıydı. Katalonya'da CiU(12) ve Bask ülkesindeki PNV rejim açısından bu güveni vermekten uzaktı. Bu koşullarda eski rejimin aparatlarından bürokratlarca UCD(13) inşa edildi ve bu parti geçiş döneminin önderliğini üstlendi.

UCD'nin bölgeler bakanı Clavero bu döneme damgasını vuracak bir politik formülasyon geliştirdi; "herkese kahve politikası" (café para todos). İspanya'da ulusal sorunun bugünkü panoramasını oluşturan bu politikanın ana amacı, Türkiye'de var sayıldığı gibi Bask ve Katalan halklarına özgürlük bahşetmekten çok, esas olarak bu ulusların tarihsel hakları olan kendi kaderini tayin hakkını monarşi rejiminin deli gömleğine hapsederek nihai olarak olanaksız kılmaktan ibaretti.

"Herkese kahve" çizgisi temelde üç tarihsel ulusu -Katalan, Bask ve Galiçya- bölgesel yönetimler üzerinden diğer bölgesel yönetimlerle -başkent Madrid ve hatta Kuzey Afrika'daki iki Fas sömürge kenti Ceuta ve Melilla- içiçe geçirmeye dayanıyordu. Bu sayede söz konusu tarihsel ulusların kendi kaderini tayin hakkı doğrultusundaki talepleri anayasa karşısında tüm diğer otonomilerin eşitliği yanılısamasına sıkışıp kalacak, dahası bu uluslarla diğer sonradan yaratılmış otonomiler arasında sık sık çatışma çıkması kışkırtılarak kendi kaderini tayin doğrultusunda yükseltilebilecek herhangi bir talebin, diğer 17 otonomiden oluşan bir okyanusta boğulması hedeflenecekti.

İspanya Modelinin İflası

İspanyol burjuvazisinin öncülüğünde (Komünist Parti'nin ve sosyal demokratların açık desteğiyle) gerçekleştirilen "demokratik geçiş" aslında Frankocu kurumların (özellikle ordu, devlet bürokrasisi ve adalet mekanizması) sürekliliğinin parlamenter biçim altında korunması ve Bonapartist devlet yapısının monarşi çatısı altında yeniden biçimlendirilmesinin ötesine geçmedi. Nitekim ülkedeki farklı uluslara (Basklıların yanı sıra Katalanlar, Galiçyalılar, Endülüslüler, vb.) belirli bir yönetsel otonominin ötesinde varlık hakkı tanımayan 1979 "demokratik" anayasası, ülkenin bütünlüğünü tehdit eden girişimlere karşı kralı orduyu harekete geçirmekle yükümlü kılıyordu.

Bugün Kürt sorununa kalıcı çözüm modeli olarak sunulan İspanyol Anayasası, devlet içinde bir tek ulusu ("İspanyol" olarak adlandırılan Kastilyalılar) ulus olarak tanımlamakta, öbür tarihsel halkları "topluluk", "vatandaşlık", "'bölge" gibi

kavramlarla geçiştirmektedir. Anayasaya göre, tüm bu halklar İspanyol Ulusu'na dâhildir. Diğer dillerin varlığı anayasaca kabul edilmiş, ama bunlar "diğer İspanyol dillerinin" altında bir kategori olarak tarif edilmiştir. Ulusal bütünlüğün garantörü, İspanyol silahlı kuvvetleri ve rejimin önderi sıfatıyla İspanya kralıdır.

Toplanma ve gösteri hürriyeti, anadilde eğitim ve sendikal haklar türünden bir dizi demokratik hak, ancak özel mülkiyet ve ulusal bütünlük söz konusu edilmemek kaydıyla tanınmıştır. İspanya'nın Avrupa Birliği'ne girişi ve AB adına Bask ve Katalan burjuvazisiyle birlikte Latin Amerika'nın sömürülmesi projesinde üstlendiği rol, ülkeye çekilen yabancı sermayenin ve emlak balonunun yol açtığı kırılan ekonomik şişkinlik süreci, yalnızca böylesi koşullarla yaratılabilecek bir işçi aristokrasisi ve karşıdevrimci aparatların gönüllü desteğiyle işçi sınıfının paralize edilmesine dayalı bir yirmi yıllık altın çağ yaratmıştır.

Oysa bu satırların kaleme alındığı dönemde Bask ve Katalan ulusal sorunları bir dizi temel faktörle belirlenen yeni bir boyut kazanmaktaydı. Bu faktörlerin ilki 1958'de Franco'nun faşist diktatörlüğüne karşı "bağımsızlık ve sosyalizm" hedefleriyle silahlı bir örgüt olarak doğan ETA'nın(14) bir yandan Bonapartist monarşi rejiminin devlet terörü yöntemleriyle, diğer yandan Fransız emperyalizminin sistematik yardımlarıyla belirleyici askeri darbeler olarak nihai ve koşulsuz olarak silah bıraktığını açıklamasıydı.

Burjuva milliyetçi önderliklerin desteğini de arkasına alan monarşi rejiminin, Bask davasının şimdi Kürt sorunu için model olarak sunulan "demokratik anayasanın" sınırlayıcı cenderesine hapsedilmesini sağlaması, ETA'nın politik etki alanını tedrici olarak daraltmıştır. Öte yandan ETA'nın, geçiş sürecine paralel olarak sosyalizm mücadelesinden uzaklaşarak kendini salt ulusal kurtuluş mücadelesiyle sınırlaması, gelinen sürecin bir başka sac ayağını oluşturur.

ETA politikalarının son yirmi yılına damga vuran hedef artık, İspanya'daki tüm diğer ezilen uluslarla ve işçi sınıfıyla değil, Bask burjuvazisiyle stratejik bir ittifak kurabilmektir. Bu anlamda, mücadelesini belirleyen eksen onun sınıf karakteri değil, "Basklı" olma özelliğidir. Mücadele benzer birçok örnekte yaşandığı gibi iki

askeri güç arasında sıkışıp kalmıştır. Bask sorunu merkezîyetçi devlet hegemonyası arttıkça bir “terör” sorununa indirgenmiş, İspanyol, Katalan ve Bask proletaryası arasında ciddi bir politik yarıma gerçekleşmiştir.

ETA'nın programını yasal düzlemde savunan *Herri Batasuna* (Halkın Birliği), yasaklanmadığı dönemlerde girdiği seçimlerde Bask bölgesinde aldığı yüzde 10 ile 15 arasında değişen oy oranını giderek düşen bir eğilimle korumakla birlikte, kitlelerin seferberlik öncüsü olma işlevini yitirmeye ve devlet ile ETA arasında arabulucu rolü oynayan bir aygıt haline dönüşmeye başlar. Bu yasal aparat, geride kalan beş yıl içinde uygulanan “anayasaya dayalı” devlet terörü neticesinde daha önce öngörülemez bir hızla darbeler alacak ve yasaklanacaktır.

İspanya, 2008 yılında patlak veren ekonomik kriz dalgasından derin biçimde etkilenen ülkeler listesinin başında yer alıyor. Yunanistan ve İrlanda devletlerinin ardından, iflas sırasının İspanya'ya geldiği sıkça konuşulur hale geldi. Ülke, İspanyol merkez bankasının “resmi” hesaplamalarına göre 200 milyar Avro düzeyinde bir krediyi batırmış vaziyette. Dahası IMF verilerine göre dünya ekonomik üretkenlik sıralamasında bu yıl içinde 33'üncülükten 42. sıraya geriledi. Yüzde 20'nin üzerinde seyreden ve bir türlü aşağı çekilemeyen işsizlik oranları ise İspanyol “mucizesi” resmini tamamlıyor.

Başbakan Zapatero'nun sosyal demokrat hükümeti bir yandan sosyal pakt adı altında İspanyol işçi sınıfına yönelik muazzam bir ekonomik karşıdevrim ilan ederken, diğer yandan yükselen ulusal demokratik ve emek eksenli hak mücadelelerine, meşruluğunu örnek olarak gösterilen anayasadan alan askeri tehditleri devreye sokmaktan imtina etmiyor. Bunun son örneğini hava kontrolörlerinin ülke geneline yayılan grevine, “ulusal güvenliği tehdit” gerekçesiyle orduyu devreye sokarak müdahale etmesinde görmek mümkün.

İspanya'daki kırılğan ulusal ve ekonomik omurgayı besleyecek mali atardamarlar kesildikçe monarşi rejiminin “demokratik anayasasının” Bonapartist yüzü belirginleşmeye başlamakta. Yakın geçmişte sağcı PP (Halk Partisi) ve PSOE hükümeti arasında imzalanan “terörizm karşıtı anlaşma”, partiler yasası, Bask

davasının savunusunu sahiplenen *Egin* ve *Egunkaria* gazetelerinin kapatılması, başta Batasuna olmak üzere pek çok partinin yasadışı ilan edilmesi ve Bask mücadelesinin liderlerinden Arnaldo Ötegi'nin, bulunduğu sendikada kabul edilemez bir devlet terörü baskısıyla tutuklanması meşruluk kaynaklarını hep bu anayasadan aldılar.

Öte yandan merkezî burjuvazi, uzun yıllar sonra ilk kez -9 Mart 2008 seçimlerinde- o tarihe dek Bask ve Katalan parlamentolarında hükümet konumunda bulunan milliyetçi önderliklere üstünlük sağlayarak söz konusu parlamentolarda iş başına geçti. Bask ülkesinde PNV ve Katalonya'da sağcı CiU halen kilit bir konuma sahipler, buna karşın her iki burjuva milliyetçi partinin ikiyüzlü çizgisi gerçekte merkezî burjuvaziyle yürütülen otonomi tartışmalarının arkasında İspanyol burjuvazisinin güvencesinde özellikle enerji, ulaşım, kamu kaynaklarının kullanımı vb. konulardaki kaynak paylaşım savaşını her geçen gün berraklaştırmakta.

Geçiş döneminin ve işçi ve halklar nezdinde yarattığı umutların üzerinden 30 yıl geçtikten sonra bugün, İspanya bir halklar hapishanesi olmaya devam ediyor. İspanyol devleti ve kapitalist işleyiş yakıcı ulusal sorunun görevlerinin üstesinden gelebilmiş değil. Ulusal baskının son bulabilmesinin başlıca yolu dün olduğu gibi bugün de, toplumun sosyalist dönüşümünde yatmakta. Bu amaca yaklaşabilmek için, ulusal kurtuluş mücadelesinin görevleri ile sosyalizm hedefini bütünleştiren bir perspektif her zamankinden daha acil bir ihtiyaç. Önümüzdeki dönem, böylesi bir perspektifle donanmış devrimci sol bir inşa çizgisinin Bask ve Katalan yurtsever soluyla birlikte örülebilmesi oranında belirleyici olacaktır.

Dipnotlar:

1.) James Connolly, 5 Haziran 1868-12 Mayıs 1916. İrlandalı devrimci Marksist önder. İrlandanın İngiliz sömürsünden kurtuluşunun ancak işçi sınıfının toplumsal kurtuluşuyla olanaklı olabileceğini savunan enternasyonalist devrimci bir pozisyona sahipti. Önderliğini üstlendiği Paskalya ayaklanması 23 Nisan 1916 tarihinde İngiliz sömürge güçlerince yenilgiye uğratıldı. Uluslararası sosyalist

hareket içinde büyük etki yaratan bu ayaklanmayı, Rus sosyal demokratlarından Plehanov, “zararlı bir hareket” olarak nitelerken, Troçki, “işçiler öclerini Lyod George’un cellâtlarından alacaklardır” diye selamladı. Lenin ise ayaklanmanın bir “darbe” olduğu iddiasını kınadı ve “İrlandalıların asıl talihsizliği, bu gelişmeye Avrupa proletaryasının isyanının henüz olgunlaşmamış olduğu bir sırada yakalanmalarıdır,” diye değerlendirdi. Connoly, başarısız kalkışmanın ardından, İngiliz işgal güçlerince kurşuna dizildi.

2.) Latince geniş topraklar anlamına gelen bu terim tarihsel olarak, Roma’da soylu sınıfın elindeki geniş mülkleri tanımlamak için kullanılmaktaydı. 19. ve 20. yüzyıl boyunca İspanya ve Latin Amerika’da ilkel tarım yöntemlerine ve köle emeğine dayalı tarım ilişkilerini vurgulamaktadır.

3.) Miguel Primo de Rivera, 1870-1930. İspanyol aristokrat ve diktatör. İspanyol işçi sınıfının yaygınlaşan mücadelelerini bastırmak için 1923 ve 30 yılları arasında süren milliyetçi diktatörlüğün lideri. Temel sloganı, “Devlet, Din ve Monarşi”ydi.

4.) Kökleri 13. yüzyıla dayanan Katalan yerel yönetim organı. Otonomi ve geçiş döneminin ardından varlığını günümüzde de sürdürmektedir.

5.) 1937 Barselona ayaklanması; iç savaşın bu en yoğun günlerinde başta anarkosendikalist CNT, Durutti dostları, POUM ve Troçkist militanların önderliğinde gerçekleştirilen ayaklanma. Stalinizmin burjuvazinin “ilerici” kanatlarıyla gerçekleştirdiği ittifakın, adım adım proletarya devrimini imha ettiğini savunan bu kesimler merkezî hükümet ve *Generalitat* güçlerinin büyük terörüne uğrarlar. İç savaş içinde iç savaş olarak adlandırılan bu kalkışmanın ardından İspanya’da işçi devrimi adım adım yok edilir.

6.) Bu konuda detaylı bilgi için bak., G.Munis, *España, 1930-39*, Mexico City, 1948. Ayrıca, P. Broue ve E. Temime, *İspanya İç Savaşı, Hürriyet Yayınları*, İstanbul, 1976, s 214.

7.) İspanyol Sosyalist İşçi Partisi.

8.) İspanyolca, *Trancisión*.

9.) Josep Lluís, "İspanya'da Geçiş Dönemi: Bir İhanetin Tarihi", *Mesafe* sayı 5, s.52, İstanbul, 2010.

10.) İspanyol Komünist Partisi.

11.) Genel İş Birliği; PSOE'ye yakın sosyal demokrat çizgideki tarihsel sendika.

12.) "Katılım ve Birlik", Katalan burjuva partisi

13.) "Demokratik Merkez Birliği".

14.) *Euskadi Ta Askatasuna*, "Bask Ülkesi ve Özgürlük".